

Network Analysis of International Cooperation in Drug Control in the Middle East: A Case Study of Iraq and Neighboring Countries

Ibrahim Abdulkarim Abdulhussein¹, Alireza Jazini², Gholamhossein Biabani³, Azim Alizadeh⁴

¹PhD student in Strategic Management, Faculty of International Affairs, National Defense University, Tehran, Iran. Email: ebrahim.456@gmail.com

²Full Professor, Amin University of Law Enforcement Sciences. Email: fa.hamzeh.iau.ir@iau.ac.ir

³Associate Professor, Crime Detection Department, Iran University of Law Enforcement Sciences, Tehran, Iran. Email: alirj11011@gmail.com

⁴Department of Geography, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: biyabani345@gmail.com

⁵PhD in Futures Studies, National Defense and Strategic Research University and Institute, Tehran, Iran. Email: azim.alizadeh@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article history:
Received: 26/05/2025
Revised: 24/07/2025
Accepted: 28/11/2025
Published: 24/12/2025

Keywords:
Narcotics, Iraq,
Regional Cooperation,
Strategic Framework,
Technical Dimensions,
Financial Dimensions,
Environmental-
Organizational
Dimensions

Abstract

The prevalence of narcotics and psychotropic substances in the Middle East, especially in Iraq and neighboring countries, is a multidimensional threat to public health, political stability, and regional security. Iraq plays a pivotal role in the regional trafficking network due to its sensitive geopolitical location and bordering with producing countries and transit routes. This study aims to examine the feasibility and provide a framework for strategic cooperation between Iraq and neighboring countries, identifying key components of regional cooperation and categorizing them into three axes: technical, financial, and environmental-organizational. The findings show that regional cooperation is a multidimensional construct; the environmental-organizational dimension, including governance, rules, trust, and security conditions, plays a decisive role, while the technical and financial dimensions, focusing on infrastructure, surveillance technologies, and sustainable resource provision, play a reinforcing and facilitating role. The conceptual model presented shows that the simultaneous interaction of these three dimensions optimizes the effectiveness of regional cooperation and can be a practical guide to promoting border coordination, reducing the prevalence of narcotics, and strengthening security cohesion and sustainable development in the region.

How to cite: Abdulkarim Abdulhussein, I., Jazini, A., Biabani, G. and Alizadeh, A. (2025). Designing a framework for international strategic cooperation between Iraq and countries in the Middle East region in drug control. *Geography and Regional Planning*, 15 (61), 639-654. <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.564981.4382>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights
DOI: <https://doi.org/10.22034/jgeoq.2025.564981.4382>

Publisher: Qeshm Institute of Higher Education

Introduction

Drug trafficking and psychotropic substances pose a significant global threat, jeopardizing public health, social stability, and economic development worldwide (Rose, 2023). The Middle East, due to its geopolitical position and proximity to production zones and transit routes, has become a critical nexus in the international drug trade (ASEAN Secretariat, 2023). Iraq, with its strategic location and porous borders, plays a key role in this regional network, where rising trafficking, consumption, and production fuel challenges to national security, political stability, and economic growth (Jupp, 2025). While global experience underscores that effective countermeasures require robust multilateral cooperation and strategic regional frameworks—as isolated national actions are insufficient (Passas, 2021)—the region suffers from a lack of coordinated efforts. Despite the recognized importance of initiatives like information sharing, policy harmonization, and capacity building (Mahdi, 2025), Iraq and its neighbors face disparities in legal frameworks, weak security infrastructure, and insufficient coordination, undermining collective efficacy. This research addresses a critical gap by systematically analyzing and designing a comprehensive strategic cooperation framework. It aims to integrate technical, financial, and organizational-environmental dimensions to enhance regional collaboration, offering policymakers a practical, context-sensitive model to curb drug proliferation and promote sustainable security and development in the Middle East.

Methodology

This research employs a quantitative descriptive-analytical methodology to analyze and design a framework for security cooperation between Iraq and its neighboring countries in combating drug trafficking. The study aims to systematically examine numerical data and extract quantitative patterns related to threat levels and institutional capacities, thereby generating reliable and policy-applicable results for security planning. Utilizing applied and descriptive-analytical research, it focuses on

collected data to describe the current state of drug trafficking, including its routes and intensity, while quantitatively analyzing relationships between security and institutional indicators. The statistical population consists of official national and international data on drug trafficking and institutional capacities from 2015 to 2024, with purposive, data-driven sampling ensuring the analysis of valid and relevant information. Sourced from authoritative entities such as the United Nations, INTERPOL, national databases, and annual security reports, the secondary data enables trend analysis and cross-country comparisons, enhancing the study's scientific rigor. Data is organized into analyzable tables and databases, with statistical software used for descriptive statistics, trend analysis, correlation, and quantitative modeling. The findings are intended to yield a practical policy and operational framework for enhancing regional security collaboration, ensuring the outcomes are grounded in robust data and precise analysis for use by security and international institutions in planning and decision-making.

Results and Discussion

The research findings establish that the feasibility of regional cooperation between Iraq and its neighbors is a multidimensional construct shaped by the synergistic interplay of three core dimensions: technical, financial, and organizational-environmental. The technical dimension provides the operational infrastructure and standardization for border management. The financial dimension ensures resource sustainability and reduces dependence on external aid. Critically, the organizational-environmental dimension—encompassing legal frameworks, political stability, and inter-state trust—acts as a conditional and determining factor; its strength or weakness has the most significant impact on overall cooperation capacity, potentially enabling or undermining the other two dimensions. SWOT analyses for each axis revealed specific strengths, weaknesses, opportunities, and threats, which informed the development of staged scenarios. A short-

term focus addresses immediate technical gaps, a medium-term phase builds legal and financial frameworks, and a long-term vision aims for structured, data-driven regional collaboration. A prioritized action plan highlights political stability, binding legal agreements, trust-building, and a joint financial fund as high-priority factors, providing a clear, evidence-based roadmap for policymakers to transition from reactive measures to sustainable, networked regional cooperation.

Conclusion

This research aimed to assess the feasibility of regional cooperation between Iraq and its neighboring countries and to develop a practical model for enhancing sustainable, data-driven collaboration. The findings reveal that effective regional cooperation is a networked function of three core, interdependent dimensions: technical,

Ethical considerations

Following the principles of research ethics

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article.

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Third author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting

financial, and organizational-environmental. While the technical and financial dimensions act as facilitators, the organizational-environmental dimension—encompassing legal frameworks, trust, and political stability—serves as the critical conditional factor whose weakness can undermine the entire system. Informed by multidimensional SWOT analyses, the study proposes a phased, networked approach comprising short-term technical fixes, medium-term legal and financial framework development, and a long-term vision for structured, data-driven integration. Prioritizing factors like political stability, binding agreements, and a joint financial fund, the resulting model provides an evidence-based, actionable roadmap for transitioning from reactive measures to resilient regional security cooperation.

data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Fourth author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Ethical Considerations

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

Funding

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

طراحی چارچوب همکاری استراتژیک بین المللی میان عراق و کشورهای منطقه خاورمیانه در کنترل مواد مخدر

ابراهیم عبدالکریم عبدالحسین^۱، علیرضا جزینی^۲، غلامحسین بیابانی^۳، عظیم علیزاده^۴

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی، دانشکده بین الملل، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. رایانامه:

ebrahim.456@gmail.com

^۲ استاد تمام دانشگاه علوم انتظامی امین. رایانامه: alirj11011@gmail.com

^۳ دانشیار، گروه جرم‌شناسی، دانشگاه علوم انتظامی ایران، تهران، ایران. رایانامه: biyabani345@gmail.com

^۴ دانش آموخته دکتری آینده پژوهی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، تهران، ایران. رایانامه:

azim.alizadeh@gmail.com

چکیده

شیوع مواد مخدر و روانگردان در خاورمیانه، به‌ویژه در عراق و کشورهای همجوار، تهدیدی چندبعدی برای سلامت جامعه، ثبات سیاسی و امنیت منطقه‌ای محسوب می‌شود. عراق به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی حساس و هم‌مرزی با کشورهای تولیدکننده و مسیرهای ترانزیت، نقش محوری در شبکه قاچاق منطقه‌ای دارد. این مطالعه با هدف بررسی امکان‌سنجی و ارائه چارچوب همکاری استراتژیک میان عراق و کشورهای همجوار، مؤلفه‌های کلیدی همکاری منطقه‌ای را شناسایی و در سه محور فنی، مالی و محیطی-سازمانی دسته‌بندی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که همکاری منطقه‌ای یک سازه چندبعدی است؛ بعد محیطی-سازمانی شامل حاکمیت، قوانین، اعتماد و شرایط امنیتی نقش تعیین‌کننده دارد، در حالی که ابعاد فنی و مالی با تمرکز بر زیرساخت‌ها، فناوری‌های نظارتی و تأمین منابع پایدار، نقش تقویت‌کننده و تسهیل‌کننده ایفا می‌کنند. مدل مفهومی ارائه‌شده نشان می‌دهد که تعامل هم‌زمان این سه بعد، اثرگذاری همکاری‌های منطقه‌ای را بهینه می‌کند و می‌تواند راهنمای عملی برای ارتقای هماهنگی مرزی، کاهش شیوع مواد مخدر و تقویت انسجام امنیتی و توسعه پایدار در منطقه باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۳

کلیدواژه‌ها:

مواد مخدر، عراق، همکاری منطقه‌ای، چارچوب استراتژیک، ابعاد فنی، ابعاد مالی، ابعاد محیطی-سازمانی

استناد: عبدالکریم عبدالحسین، ابراهیم، جزینی، علیرضا، بیابانی، غلامحسین و علیزاده، عظیم. (۱۴۰۴). طراحی چارچوب همکاری استراتژیک بین

المللی میان عراق و کشورهای منطقه خاورمیانه در کنترل مواد مخدر. *جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۵(۶۱): ۶۳۹-۶۵۴. DOI:

10.22034/jgeoq.2025.564981.4382

© نویسندگان.

ناشر: موسسه آموزش عالی قشم

مقدمه

مواد مخدر و روانگردان‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین تهدیدات فراگیر جهانی، نه تنها سلامت جسمی و روانی افراد را تهدید می‌کنند، بلکه پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و امنیتی گسترده‌ای نیز در جوامع مختلف به همراه دارند. (Rose, 2023) خاورمیانه به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی^۱، همجواری با مناطق تولید و مسیرهای ترانزیت، به یکی از نقاط حساس در چرخه جهانی قاچاق مواد مخدر تبدیل شده است. (ASEAN Secretariat, 2023) عراق به‌ویژه با توجه به مرزهای طولانی و موقعیت استراتژیک خود، نقش کلیدی در این شبکه منطقه‌ای^۲ ایفا می‌کند. افزایش قاچاق، مصرف و تولید مواد مخدر در عراق و کشورهای همجوار، پیامدهایی فراتر از سلامت فردی دارد و به چالش‌هایی در امنیت ملی، ثبات سیاسی و توسعه اقتصادی منجر می‌شود (Jupp, 2025).

تجربه‌های جهانی نشان می‌دهد که مقابله مؤثر با این معضل پیچیده، نیازمند همکاری‌های چندجانبه و چارچوب‌های استراتژیک منطقه‌ای است، زیرا اقدامات جزیره‌ای و داخلی به تنهایی نمی‌توانند اثربخشی قابل توجهی داشته باشند (Passas, 2021). همکاری‌های منطقه‌ای می‌تواند شامل تبادل اطلاعات، هماهنگی سیاست‌ها، توسعه زیرساخت‌های نظارتی و تقویت ظرفیت‌های اجرایی باشد که نقش مهمی در کاهش آسیب‌ها و پیشگیری از گسترش مواد مخدر دارد (مهدی، ۲۰۲۵). بررسی تجارب موفق بین‌المللی و منطقه‌ای نشان می‌دهد که چارچوب‌های راهبردی پایدار باید ابعاد محیطی-سازمانی، فنی و مالی را هم‌زمان در نظر بگیرند تا اثربخشی اقدامات افزایش یابد (رضایی و همکاران، ۱۴۰۲). عراق به‌عنوان مسیر اصلی ترانزیت و مصرف مواد مخدر در منطقه، با ضعف زیرساخت‌های امنیتی، تفاوت‌های قانونی و کمبود هماهنگی با کشورهای همجوار مواجه است. این شرایط موجب می‌شود تهدید مواد مخدر نه تنها داخلی، بلکه منطقه‌ای و فراکشوری باشد. کشورهای همجوار عراق، از جمله ایران، ترکیه، سوریه، اردن، کویت و عربستان سعودی، هر یک با معضل قاچاق مواد مخدر مواجه‌اند و عدم هماهنگی میان این کشورها، کارایی اقدامات مقابله‌ای را کاهش می‌دهد (Alghannam, 2024).

ضرورت پژوهش حاضر از آنجا ناشی می‌شود که تحلیل جامع و سیستماتیک شبکه همکاری‌های منطقه‌ای کمتر مورد توجه قرار گرفته و خلأ علمی و عملی در این حوزه مشهود است. این مطالعه با هدف طراحی چارچوب همکاری استراتژیک، تلاش می‌کند تا مؤلفه‌های کلیدی همکاری منطقه‌ای را شناسایی و مدل مفهومی منسجمی ارائه دهد که شامل تعامل ابعاد فنی، مالی و محیطی-سازمانی باشد. نتایج این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران و نهادهای منطقه‌ای کمک کند تا هماهنگی مرزی و همکاری‌های مشترک را بهبود بخشیده و به کاهش شیوع مواد مخدر و تقویت امنیت و توسعه پایدار در منطقه دست یابند. در نهایت، این مطالعه نه تنها ارزش نظری و علمی دارد، بلکه می‌تواند به‌عنوان مرجعی کاربردی برای طراحی راهکارهای عملی و بومی‌سازی شده در خاورمیانه مورد استفاده قرار گیرد و زمینه‌ساز اقدامات هماهنگ و پایدار در مقابله با تهدید مواد مخدر باشد.

¹ Geopolitics

² Regional network

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مبانی نظری

مواد مخدر و روانگردان‌ها، بر اساس تعاریف سازمان ملل متحد و سازمان بهداشت جهانی، شامل مواد شیمیایی یا طبیعی هستند که مصرف آن‌ها باعث تغییر عملکرد روانی، رفتاری و جسمانی فرد می‌شود و می‌تواند به اعتیاد و آسیب‌های اجتماعی منجر گردد (رضایی و همکاران، ۱۴۰۲). تهدید مواد مخدر دارای ابعاد چندجانبه است؛ علاوه بر اثرات مستقیم بر سلامت جسمی و روانی، پیامدهایی اقتصادی، اجتماعی و امنیتی نیز ایجاد می‌کند که تعامل میان این ابعاد، پیچیدگی مقابله با آن را افزایش می‌دهد (Alghannam, 2024). عراق به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی حساس و همجواری با کشورهای تولیدکننده و مسیرهای ترانزیت، در مرکز شبکه قاچاق منطقه‌ای قرار دارد. این موقعیت باعث می‌شود که هرگونه تلاش فردی برای کنترل مواد مخدر ناکافی باشد و همکاری‌های بین‌المللی ضرورت یابد (ASEAN Secretariat, 2024).

نظریه‌های همکاری بین‌المللی و امنیت منطقه‌ای نشان می‌دهند که تعامل میان کشورها برای مدیریت تهدیدات مشترک، می‌تواند اثربخشی اقدامات را به طور چشمگیری افزایش دهد (EMCDDA, 2024). این نظریه‌ها بر اهمیت ایجاد چارچوب‌های مشترک، تبادل اطلاعات و هماهنگی سیاست‌ها تأکید دارند. ابعاد همکاری منطقه‌ای معمولاً در سه محور فنی^۱، مالی^۲ و محیطی-سازمانی^۳ دسته‌بندی می‌شوند (EUROPOL, 2024). بعد فنی شامل زیرساخت‌ها^۴، فناوری‌های نظارتی^۵ و سامانه‌های اطلاعاتی^۶ است که قابلیت رصد و پیشگیری را افزایش می‌دهد (International Narcotics Control Board (INCB), 2024).

بعد مالی به تأمین منابع پایدار^۷، شفافیت مالی^۸ و حمایت‌های بین‌المللی^۹ اشاره دارد که نقش تسهیل‌کننده در اجرای برنامه‌های کنترل مواد مخدر دارد. منابع ناکافی و نبود شفافیت می‌تواند اثربخشی اقدامات را کاهش دهد (International Narcotics Control Board (INCB), 2024). بعد محیطی-سازمانی شامل حاکمیت^{۱۰}، قوانین^{۱۱}، اعتماد^{۱۲} میان کشورها و شرایط امنیتی منطقه^{۱۳} است که نقش تعیین‌کننده در موفقیت همکاری‌های منطقه‌ای دارد. فقدان هماهنگی قانونی و عدم اعتماد میان کشورها، از مهم‌ترین موانع همکاری است (International Organization for Migration (IOM), (2023). مطالعات پیشین نشان می‌دهند که چارچوب‌های همکاری مؤثر، همزمان هر سه بعد را در نظر می‌گیرند و تعامل میان آن‌ها، سطح اثربخشی اقدامات را افزایش می‌دهد (Malik,

¹ Technical

² Financial

³ Environmental-Organizational

⁴ Infrastructure

⁵ Surveillance technologies

⁶ Information systems

⁷ Sustainable sourcing

⁸ Financial transparency

⁹ International support

¹⁰ Sovereignty

¹¹ Rules

¹² Trust

¹³ Security conditions in the region

(Nijat, 2025), (2023). تحلیل شبکه‌های همکاری بین‌المللی در حوزه مواد مخدر، ابزار مهمی برای شناسایی نقاط قوت، ضعف و فرصت‌های بهبود سیاست‌ها فراهم می‌آورد. (UNODC, 2024)

این تحلیل می‌تواند مسیر بهینه تبادل اطلاعات و همکاری‌های عملیاتی میان کشورها را نشان دهد. تجربه‌های منطقه‌ای مانند همکاری عراق با ایران و ترکیه در کنترل مرزها نشان می‌دهد که وجود چارچوب‌های توافق‌شده و سازوکارهای عملیاتی مشترک، کاهش قاچاق و ارتقای امنیت را تسهیل می‌کند (UNODC, 2024).

مطالعات نظری نشان می‌دهند که موفقیت همکاری‌های بین‌المللی نه تنها به سیاست‌ها و منابع مالی وابسته است، بلکه به ظرفیت‌های نهادی، فرهنگ سازمانی و آمادگی کشورها برای مشارکت فعال نیز مرتبط است. (UNODC, 2024).

در حوزه پیشگیری از شیوع مواد مخدر، مدل‌های مفهومی و چارچوب‌های عملیاتی نقش کلیدی دارند. این مدل‌ها با شناسایی مؤلفه‌های کلیدی همکاری و شاخص‌های ارزیابی، امکان طراحی برنامه‌های منسجم و قابل اجرا را فراهم می‌کنند (UNSC, 2023). تحلیل مفهومی همکاری‌های منطقه‌ای نشان می‌دهد که تعامل ابعاد فنی، مالی و محیطی - سازمانی می‌تواند بهینه‌سازی منابع، افزایش هماهنگی و کاهش اثرات منفی مواد مخدر در سطح منطقه را تضمین کند. بهره‌گیری از رویکرد میان‌رشته‌ای در طراحی چارچوب همکاری، از جمله ترکیب دانش مدیریت، علوم اجتماعی، حقوق بین‌الملل و امنیت، امکان ارائه راهکارهای جامع و عملی را فراهم می‌آورد (UNSC, 2023).

بر اساس مبانی نظری فوق، پژوهش حاضر با شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های کلیدی همکاری منطقه‌ای، چارچوبی عملی و علمی برای عراق و کشورهای همجوار ارائه می‌دهد که می‌تواند اثربخشی اقدامات کنترل و پیشگیری از شیوع مواد مخدر و روانگردان را در سطح منطقه افزایش دهد.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در حوزه کنترل و پیشگیری از مواد مخدر و روانگردان در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای نشان می‌دهد که این پدیده همواره یکی از مسائل پیچیده و چندبعدی سیاست‌گذاری و امنیتی بوده است. مطالعات گذشته عمدتاً بر بررسی شیوه‌های مقابله داخلی، سیاست‌های ملی و تجربیات موفق در کشورهای مختلف تمرکز داشته‌اند و کمتر به تحلیل سیستماتیک و یکپارچه همکاری‌های منطقه‌ای میان کشورها پرداخته‌اند. در خاورمیانه، به‌ویژه در عراق و کشورهای همجوار، پیچیدگی‌های جغرافیایی، سیاسی و امنیتی و نیز نقش این کشورها در شبکه‌های ترانزیت و مصرف، اهمیت توجه به رویکردهای هماهنگ و چندجانبه را برجسته می‌کند. از این منظر، بررسی امکان‌سنجی و طراحی چارچوب همکاری استراتژیک منطقه‌ای نه تنها یک ضرورت علمی، بلکه یک نیاز عملی و امنیتی محسوب می‌شود. روز^۱ (۲۰۲۳) به بررسی دامنه تجارت کاپتاگون فراتر از خاورمیانه پرداخت. این پژوهش به بررسی شبکه‌های قاچاق کاپتاگون و گستردگی فعالیت‌های آن فراتر از منطقه خاورمیانه پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که قاچاق‌چی‌ها با استفاده از شبکه‌های فرامرزی و مشارکت بازیگران محلی در کشورهای مختلف، نفوذ اقتصادی و راهبردی ایجاد کرده‌اند. این مطالعه اهمیت تحلیل شبکه‌های تران‌نشال و تأثیر بازیگران غیررسمی را بر تجارت غیرقانونی برجسته می‌کند، هرچند تمرکز عملی بر مدیریت داخلی کشورها ندارد. جاپ^۲ (۲۰۲۵) در پژوهشی رابطه‌ی جرم و تروریسم و

¹ Rose

² Jap

تجارت غیرقانونی مواد مخدر بررسی کرد. این تحقیق نقش قاچاق مواد مخدر به عنوان منبع مالی اصلی گروه‌های تروریستی و همگرایی ساختاری میان جرم سازمان‌یافته و تروریسم را تحلیل کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که مقابله با تروریسم بدون توجه همزمان به شبکه‌های قاچاق مواد ناکارآمد خواهد بود. این پژوهش دیدگاهی نظری-تحلیلی دارد و بر بعد بین‌المللی تمرکز کرده است، در حالی که رساله حاضر به بعد مدیریتی و امنیتی داخلی عراق می‌پردازد. رمضان^۱ (۲۰۲۴) پژوهشی با عنوان جرم اقتصادی فرامرزی و پیامدهای آن بر عراق: نمونه تجارت مواد مخدر ارائه داد. مطالعه نشان می‌دهد که شیوع گسترده مواد مخدر میان جوانان عراقی (۴۰-۵۰٪)، به‌ویژه از خانواده‌های کم‌درآمد است. همچنین مواد مخدر تأثیر منفی بر اقتصاد، امنیت، سلامت، سیاست و فرهنگ دارد و لزوم اقدامات جمعی برای مقابله با پدیده (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و رسانه‌ای) از نتایج این پژوهش بود.

سدخان و ایوب^۲ (۲۰۲۴) پژوهشی با عنوان سازوکارهای مقابله با مواد مخدر و مؤثرات روانی: مطالعه‌ای در حقوق بین‌الملل ارائه کردند. در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که، شیوع مواد مخدر و مؤثرات روانی یک مشکل فرامرزی است و تأثیرات آن شامل اقتصاد، سلامت، جامعه و امنیت می‌شود. سازوکارهای قانونی بین‌المللی نقش مؤثری در پیگیری و مجازات مصرف‌کنندگان و فروشندگان دارد. همکاری بین کشورها برای مقابله با این پدیده ضروری است. رویکرد بین‌المللی قوانین شامل سازوکارهای پیشگیرانه، درمانی و اجرایی برای تضمین مقابله مؤثر با پدیده می‌باشد. دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد^۳ (2024) گزارش جهانی مواد مخدر ۲۰۲۴ را بیان کردند. گزارش به روند جهانی قاچاق و مسیرهای نوظهور به ویژه در خاورمیانه و عراق پرداخته است. نتایج نشان می‌دهند که عراق به عنوان مسیر عبوری و مصرفی، با رشد مصرف داخلی، ضعف کنترل مرزی و نقش پررنگ باندهای سازمان‌یافته فراملی مواجه است. تمرکز این مطالعه کلان و منطقه‌ای است و بعد مدیریتی داخلی تحلیل نشده است. پاساس^۴ و همکاران و شورای امنیت سازمان ملل^۵ (2021-2023) به بررسی شبکه‌های فرامرزی اجرای قانون و معماری همکاری‌های بین‌المللی پرداختند. این پژوهش بر نقش شبکه‌های فرامرزی، همکاری‌های چندسطحی و تبادل داده‌های عملیاتی در ارتقای ظرفیت مقابله با قاچاق مواد مخدر تأکید دارد. یافته‌ها نشان می‌دهند که همکاری بین‌المللی، اگرچه توان عملیاتی را افزایش می‌دهد، اما ضعف نهادهای داخلی و عدم یکپارچگی سیستم‌های اطلاعاتی چالش‌زا باقی می‌ماند.

با مرور مطالعات پیشین مشخص می‌شود که پژوهشی جامع و سیستماتیک درباره امکان‌سنجی و طراحی چارچوب همکاری استراتژیک میان عراق و کشورهای همجوار در حوزه کنترل و پیشگیری از شیوع مواد مخدر و روانگردان تاکنون انجام نشده است. بیشتر مطالعات موجود به بررسی جزیره‌ای اقدامات داخلی یا تجربیات موفق بین‌المللی محدود بوده‌اند و تحلیل یکپارچه و چندبعدی از مؤلفه‌های فنی، مالی و محیطی-سازمانی همکاری‌های منطقه‌ای هنوز مغفول مانده است. این خلأ پژوهشی، ضرورت انجام مطالعه حاضر را که با رویکردی میان‌رشته‌ای به طراحی چارچوب عملی و علمی برای تقویت همکاری منطقه‌ای می‌پردازد، آشکار می‌کند.

¹ Ramadan

² Sadkhan and Ayub

³ UNODC

⁴ Passas

⁵ UNSC

روش پژوهش

این پژوهش با هدف تحلیل و طراحی چارچوب همکاری امنیتی میان عراق و کشورهای همسایه در مقابله با قاچاق مواد مخدر، از روش تحقیق کمی و توصیفی-تحلیلی بهره می‌گیرد. این رویکرد امکان بررسی داده‌های عددی و استخراج الگوهای کمی مرتبط با شدت تهدیدات و ظرفیت‌های نهادی را فراهم می‌کند و قابلیت ارائه نتایج قابل اتکا و کاربردی برای سیاست‌گذاری امنیتی را دارد. تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی است. داده‌های جمع‌آوری شده برای توصیف وضعیت موجود قاچاق مواد مخدر، مسیرها و شدت فعالیت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد و روابط بین شاخص‌های امنیتی و نهادی به صورت کمی تحلیل می‌شود. این رویکرد امکان ارائه راهکارهای عملی و سیاست‌محور را فراهم می‌آورد. جامعه آماری شامل داده‌های رسمی و آماری ملی و بین‌المللی مرتبط با قاچاق مواد مخدر و ظرفیت‌های نهادی کشورهای مورد مطالعه است. داده‌ها از دوره ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۴ جمع‌آوری شده و شامل شاخص‌های عملکردی، آماری و امنیتی می‌باشد. نمونه‌گیری به روش داده‌محور و هدفمند انجام شد تا داده‌های معتبر و مرتبط با موضوع تحلیل شوند.

داده‌های مورد استفاده از منابع معتبر شامل سازمان ملل متحد^۱، اینترپل^۲، پایگاه‌های آماری ملی، گزارش‌های سالانه امنیتی و اسناد رسمی استخراج شد. استفاده از داده‌های ثانویه معتبر، امکان تحلیل روندها و مقایسه میان کشورها را فراهم می‌کند و اعتبار علمی تحقیق را افزایش می‌دهد. ابزار تحقیق شامل استخراج داده‌های ثانویه و سازماندهی آن در قالب جداول و پایگاه داده‌های قابل تحلیل است. داده‌های جمع‌آوری شده برای مدل‌سازی کمی و تحلیل آماری استفاده شده و امکان سنجش شدت تهدیدات و ظرفیت‌های نهادی را فراهم می‌آورد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای آماری انجام شد. روش‌های تحلیل شامل آمار توصیفی، تحلیل روند، همبستگی و مدل‌سازی کمی است تا روابط بین شاخص‌های امنیتی، نهادی و تهدیدات قاچاق مواد مخدر شناسایی و اندازه‌گیری شود یافته‌های حاصل از تحلیل کمی به ارائه چارچوب سیاستی و عملیاتی برای ارتقای همکاری امنیتی منطقه‌ای منتهی می‌شود. این چارچوب قابلیت کاربرد در برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری نهادهای امنیتی و بین‌المللی را دارد و اطمینان می‌دهد که نتایج تحقیق مبتنی بر داده‌های معتبر و تحلیل دقیق است.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای میان عراق و کشورهای همسایه یک سازه چندبعدی است که تحت تأثیر سه محور کلیدی قرار دارد: بعد فنی، بعد مالی و بعد محیطی-سازمانی. هر یک از این ابعاد نقش مشخص و مکملی در شکل‌گیری ظرفیت همکاری منطقه‌ای ایفا می‌کنند: بعد فنی مسئول فراهم‌سازی زیرساخت‌ها، استانداردسازی عملیات و تقویت توان عملیاتی مرزها است؛ بعد مالی تضمین‌کننده پایداری بودجه، تأمین منابع مالی و کاهش وابستگی به کمک‌های خارجی است؛ و بعد محیطی-سازمانی چارچوب قانونی، اعتماد میان کشورها، امنیت نهادی و هماهنگی سیاست‌های منطقه‌ای را فراهم می‌کند. تعامل و هم‌افزایی میان این سه بُعد، پایه‌ای

¹ UNODC

² Interpol

برای همکاری مؤثر و پایدار است و هرگونه ضعف در یکی از ابعاد می‌تواند بر عملکرد دو بعد دیگر تأثیر منفی بگذارد، بنابراین تحلیل جامع و چندبُعدی پژوهش به منظور طراحی راهکارها و سناریوهای همکاری ضروری است. مدل نهایی نشان می‌دهد که امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای عراق و کشورهای همسایه تحت تأثیر هم‌افزایی سه بُعد قرار دارد:

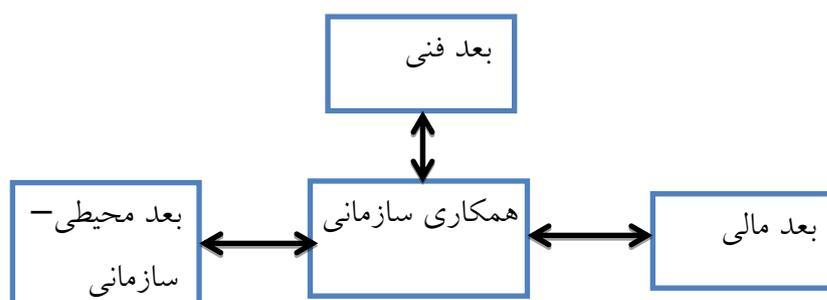
بعد فنی → فراهم‌سازی زیرساخت‌ها

بعد مالی → تضمین پایداری همکاری

بعد محیطی-سازمانی → فراهم‌کردن شرایط امنیتی، نهادی و حمایتی

این سه بُعد در تعامل با یکدیگر، «ظرفیت همکاری منطقه‌ای» را شکل می‌دهند. به‌طور مشخص:

- بعد فنی و مالی نقش تسهیل‌کننده و تقویت‌کننده دارند.
- بعد محیطی-سازمانی نقش شرطی و تعیین‌کننده دارد.
- همکاری منطقه‌ای حاصل ترکیب و هم‌پوشانی هر سه بُعد است.

شکل ۱: نمودار مدل مفهومی

ویژگی‌های مدل نشان می‌دهد که هر سه بُعد فنی، مالی و محیطی-سازمانی دارای اثر مستقیم و ملموس بر همکاری منطقه‌ای هستند و عملکرد هر بعد به‌تنهایی کافی نیست. علاوه بر این، بین ابعاد ارتباط متقابل دوطرفه برقرار است؛ به‌گونه‌ای که تغییر در یکی از ابعاد می‌تواند بر اثربخشی و کارکرد سایر ابعاد تأثیر بگذارد. با این حال، بعد محیطی-سازمانی نقش شرطی‌کننده و تعیین‌کننده دارد و شدت اثر آن بر ظرفیت همکاری منطقه‌ای از دو بعد دیگر بیشتر است، به طوری که حتی در صورت تقویت بعد فنی یا مالی، ضعف در بعد محیطی-سازمانی می‌تواند اجرای همکاری را محدود کند و پایداری آن را تحت تأثیر قرار دهد.

برای متن قبل و بعد از جدول SWOT محور فنی می‌توان چنین پاراگراف‌هایی نوشت:

برای بررسی ابعاد فنی امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای، تحلیل SWOT انجام شد تا نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های فنی کشورها شناسایی گردد. این تحلیل به روشن شدن زمینه‌هایی که می‌توانند همکاری منطقه‌ای را تسهیل یا محدود کنند کمک می‌کند و مسیر توسعه و بهبود توان عملیاتی و فناوری‌های مرزی را مشخص می‌سازد.

جدول ۱: تحلیل SWOT برای محور فنی

SWOT	تحلیل
------	-------

Strengths	وجود توانایی‌های فنی اولیه در برخی کشورها، قابلیت استفاده از فناوری‌های نوین و تجربه پیشین در عملیات مرزی.
Weaknesses	نابرابری فناوری، کمبود تجهیزات پیشرفته، نبود زیرساخت‌های یکپارچه و کمبود آموزش تخصصی.
Opportunities	امکان ایجاد سامانه‌های مشترک داده‌محور، توسعه مراکز فرماندهی و همکاری با سازمان‌های بین‌المللی فناوری.
Threats	نفوذ گروه‌های مسلح، مسیرهای قاچاق غیررسمی، و تهدیدات اقلیمی که اثرات سیستم‌های فنی را محدود می‌کند.

نتایج تحلیل نشان می‌دهد که کشورهای منطقه دارای توانایی‌های فنی اولیه و تجربه پیشین در عملیات مرزی هستند، اما نابرابری فناوری و کمبود زیرساخت‌های یکپارچه و آموزش تخصصی، ضعف مهمی محسوب می‌شود. از سوی دیگر، فرصت‌هایی مانند ایجاد سامانه‌های داده‌محور مشترک و همکاری با سازمان‌های بین‌المللی فناوری، امکان ارتقای ظرفیت فنی را فراهم می‌آورد، در حالی که تهدیداتی همچون نفوذ گروه‌های مسلح و مسیرهای قاچاق غیررسمی می‌تواند اثرگذاری اقدامات فنی را محدود کند. این تحلیل، مبنای طراحی راهکارهای فنی برای تقویت همکاری منطقه‌ای را فراهم می‌کند.

برای تحلیل بعد مالی امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای، بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با منابع مالی و پایداری بودجه‌ای کشورها ضروری است. تحلیل SWOT محور مالی به شناسایی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های مالی کشورها و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی که بر سرمایه‌گذاری و تأمین مالی پروژه‌های مشترک تأثیر می‌گذارد کمک می‌کند.

جدول ۲: تحلیل SWOT برای محور مالی

SWOT	تحلیل
Strengths	وجود منابع مالی محدودی برای پروژه‌های منطقه‌ای، امکان مشارکت با نهادهای بین‌المللی.
Weaknesses	کمبود بودجه پایدار، هزینه بالای تجهیزات پیشرفته، وابستگی به کمک‌های خارجی، و فساد مالی.
Opportunities	ایجاد صندوق مشترک، تقسیم هزینه‌ها میان کشورهای عضو، سرمایه‌گذاری بلندمدت برای کاهش هزینه‌های عملیاتی.
Threats	نوسانات اقتصادی، کاهش منابع مالی در بحران‌های سیاسی، انحراف منابع توسط بازیگران غیرقانونی.

تحلیل نشان می‌دهد که اگرچه برخی منابع مالی محدود برای پروژه‌های منطقه‌ای موجود است و امکان همکاری با نهادهای بین‌المللی وجود دارد، کمبود بودجه پایدار، هزینه بالای تجهیزات پیشرفته و وابستگی به کمک‌های خارجی از

ضعف‌های مهم مالی محسوب می‌شوند. فرصت‌هایی مانند ایجاد صندوق مشترک، تقسیم هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری بلندمدت می‌توانند پایداری مالی همکاری‌ها را افزایش دهند، در حالی که نوسانات اقتصادی، بحران‌های سیاسی و انحراف منابع توسط بازیگران غیرقانونی تهدیدهایی جدی برای تحقق اهداف مالی منطقه‌ای به شمار می‌روند. بعد محیطی-سازمانی به‌عنوان بُعدی کلیدی در امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای، چارچوب حقوقی، ثبات سیاسی، اعتماد میان کشورها و نقش بازیگران غیردولتی را شامل می‌شود. تحلیل SWOT این محور، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهایی که بر همکاری‌های منطقه‌ای اثرگذارند را مشخص کرده و زمینه‌های تقویت و بهبود تعاملات میان کشورها را آشکار می‌سازد.

جدول ۳: تحلیل SWOT برای محور محیطی-سازمانی

SWOT	تحلیل
Strengths	وجود چارچوب‌های قانونی اولیه و تجربه همکاری میان کشورها در پروژه‌های محدود.
Weaknesses	بی‌ثباتی سیاسی، نفوذ کارتل‌ها و شبکه‌های مسلح، نبود چارچوب الزام‌آور منطقه‌ای، اختلافات حقوقی و سیاستی.
Opportunities	توسعه اعتماد میان کشورها، ایجاد MoU های الزام‌آور، هماهنگی سیاست‌های امنیتی و مواد مخدر.
Threats	تنش‌های ژئوپلیتیکی، فشار اجتماعی و اقتصادی جوامع مرزنشین، مقاومت فرهنگی و وابستگی معیشتی به تجارت غیررسمی.

نتایج تحلیل نشان می‌دهد که وجود چارچوب‌های قانونی اولیه و تجربه همکاری‌های محدود، به‌عنوان نقاط قوت محسوب می‌شوند، اما بی‌ثباتی سیاسی، نفوذ گروه‌های مسلح، نبود چارچوب الزام‌آور منطقه‌ای و اختلافات حقوقی و سیاستی ضعف‌های مهم این محور هستند. فرصت‌هایی مانند توسعه اعتماد میان کشورها، ایجاد MoU های الزام‌آور و هماهنگی سیاست‌های امنیتی و مواد مخدر می‌توانند همکاری منطقه‌ای را تقویت کنند، در حالی که تنش‌های ژئوپلیتیکی، فشارهای اجتماعی و اقتصادی و وابستگی معیشتی مرزنشینان به تجارت غیررسمی تهدیدهای جدی برای تحقق همکاری پایدار به شمار می‌روند.

با توجه به تحلیل چندبعدی و اهمیت هم‌افزایی سه بُعد فنی، مالی و محیطی-سازمانی، دستیابی به همکاری پایدار میان عراق و کشورهای همسایه نیازمند رویکرد مرحله‌ای است. این رویکرد می‌بایست محدودیت‌های فوری را در کوتاه‌مدت کاهش دهد، چارچوب‌های قانونی و مالی را در میان‌مدت تقویت کند و در بلندمدت به ایجاد ساختار همکاری ساختاریافته، پایدار و داده‌محور منجر شود. برای تحقق این هدف، سه سناریوی زمانی با اهداف، اقدامات کلیدی و پیامدهای مورد انتظار تدوین شده‌اند.

جدول ۴: سناریوهای همکاری منطقه‌ای در سه بازه زمانی

نوع سناریو	تمرکز اصلی	اقدامات کلیدی	انتظارات و پیامدها
سناریوی کوتاه‌مدت (۱-۲ سال)	حل مشکلات فنی فوری و ایجاد هماهنگی محدود	- راه‌اندازی سامانه‌های پایش داده‌ها - آموزش کوتاه‌مدت نیروها - تأمین بودجه اضطراری برای تجهیزات حیاتی	- بهبود جزئی در تبادل اطلاعات - کاهش موقت نفوذ گروه‌های غیرقانونی
سناریوی میان‌مدت (۳-۵ سال)	ایجاد چارچوب‌های قانونی و مالی پایدار و توسعه همکاری‌های عملیاتی	- امضای یادداشت تفاهم‌های الزام‌آور - ایجاد صندوق مالی مشترک - ارتقای زیرساخت‌های یکپارچه فناوری - پروژه‌های توسعه اجتماعی در مناطق مرزی	- کاهش شکاف‌های فنی و مالی - افزایش اعتماد میان کشورها - پایداری نسبی همکاری
سناریوی بلندمدت (۵-۱۰ سال)	همکاری ساختاریافته، پایدار و داده‌محور در سطح منطقه‌ای	- توسعه یکپارچه سیستم‌های نظارتی هماهنگی کامل قوانین و سیاست‌های منطقه‌ای - سرمایه‌گذاری بلندمدت در فناوری و نیروی انسانی - کاهش وابستگی اقتصادی مرز نشینان به فعالیت‌های غیررسمی	- شکل‌گیری شبکه همکاری منطقه‌ای مقاوم - توان مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی - کاهش هزینه‌های عملیاتی و اجتماعی در بلندمدت

سناریوی کوتاه‌مدت (۱-۲ سال) بر حل مشکلات فنی فوری و ایجاد هماهنگی محدود تمرکز دارد و انتظار می‌رود بهبود جزئی در تبادل اطلاعات و کاهش موقت نفوذ گروه‌های غیرقانونی را به همراه داشته باشد. سناریوی میان‌مدت (۳-۵ سال) با هدف ایجاد چارچوب‌های قانونی و مالی پایدار و توسعه همکاری‌های عملیاتی، موجب کاهش شکاف‌های فنی و مالی، افزایش اعتماد میان کشورها و پایداری نسبی همکاری خواهد شد. در نهایت، سناریوی بلندمدت (۵-۱۰ سال) به توسعه همکاری ساختاریافته، پایدار و داده‌محور در سطح منطقه‌ای می‌انجامد که شبکه همکاری مقاوم، توان مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی و کاهش هزینه‌های عملیاتی و اجتماعی را فراهم می‌آورد. این سناریوها مسیر راهبردی حرکت از همکاری واکنشی به همکاری ساختاریافته را به صورت مرحله‌ای و شفاف ترسیم می‌کنند.

با توجه به شدت تأثیر و قابلیت اجرایی عوامل مؤثر بر همکاری منطقه‌ای، این عوامل در سه سطح اولویت دسته‌بندی شده‌اند. تعیین اولویت‌ها به تصمیم‌گیرندگان کمک می‌کند تا منابع و تلاش‌ها را به مؤثرترین حوزه‌ها اختصاص داده و مسیر اجرایی برنامه‌های همکاری را به شکل بهینه طراحی کنند.

جدول ۵: اولویت‌بندی عوامل مؤثر

عوامل کلیدی	سطح اولویت
ثبات سیاسی و محیطی، چارچوب قانونی الزام‌آور، اعتماد میان کشورها، ایجاد صندوق مالی مشترک.	اولویت بالا

اولویت متوسط	زیرساخت‌های فنی و فناوری، مراکز فرماندهی مشترک، آموزش تخصصی نیروها، پروژه‌های توسعه اجتماعی مرزنشینان.
اولویت پایین	بهبود جزئی تجهیزات، استانداردسازی جزئی پروتکل‌ها، توسعه پروژه‌های کوتاه‌مدت بدون ساختار بلندمدت.

جدول (۵) نشان می‌دهد که ثبات سیاسی و محیطی، چارچوب قانونی الزام‌آور، اعتماد میان کشورها و ایجاد صندوق مالی مشترک در سطح اولویت بالا قرار دارند و به‌عنوان عوامل کلیدی برای موفقیت همکاری منطقه‌ای محسوب می‌شوند. عوامل سطح متوسط، شامل زیرساخت‌های فنی و فناوری، مراکز فرماندهی مشترک، آموزش تخصصی نیروها و پروژه‌های توسعه اجتماعی مرزنشینان، نقش تقویت‌کننده و تسهیل‌کننده دارند. در نهایت، عوامل سطح پایین مانند بهبود جزئی تجهیزات، استانداردسازی جزئی پروتکل‌ها و پروژه‌های کوتاه‌مدت بدون ساختار بلندمدت، اقدامات تکمیلی و مکمل محسوب می‌شوند که می‌توانند پشتیبان اجرای موفق برنامه‌های اصلی باشند. این اولویت‌بندی چارچوبی روشن برای تخصیص منابع و زمان‌بندی اقدامات فراهم می‌کند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای میان عراق و کشورهای همسایه یک سازه چندبُعدی است که تحت تأثیر سه محور اصلی فنی، مالی و محیطی-سازمانی قرار دارد. بعد فنی ظرفیت ایجاد زیرساخت‌ها و ارتقای توان عملیاتی را فراهم می‌کند، بعد مالی تضمین‌کننده پایداری منابع و پروژه‌ها است و بعد محیطی-سازمانی نقش شرطی‌کننده و تعیین‌کننده همکاری‌ها را ایفا می‌کند. تعامل و هم‌پوشانی این ابعاد نشان می‌دهد که هیچ بُعدی به‌تنهایی کافی نیست و هرگونه ضعف در یکی از ابعاد می‌تواند اثر دومینویی بر دو بُعد دیگر داشته و موفقیت همکاری منطقه‌ای را تهدید کند. تحلیل SWOT برای هر بعد، سناریوهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت و همچنین اولویت‌بندی عوامل مؤثر، تصویر جامعی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و مسیر راهبردی حرکت به سمت همکاری پایدار ارائه می‌دهد.

تحلیل‌ها و سناریوهای ارائه‌شده نشان می‌دهند که دستیابی به همکاری منطقه‌ای مؤثر نیازمند رویکردی شبکه‌محور و مرحله‌ای است که همزمان سه بعد اصلی را تقویت کند. راهکارهای فنی، مالی و محیطی-سازمانی با هدف ایجاد زیرساخت‌های داده‌محور، تأمین منابع پایدار، تقویت چارچوب‌های قانونی و اعتمادسازی، مسیر حرکت از همکاری واکنشی و کوتاه‌مدت به همکاری ساختاریافته، پایدار و داده‌محور را فراهم می‌آورند. این یافته‌ها علاوه بر تأکید بر ضرورت هماهنگی و هم‌افزایی میان ابعاد، چارچوبی عملی و مبتنی بر شواهد برای تصمیم‌گیرندگان و نهادهای منطقه‌ای فراهم می‌کنند تا توانمندی‌ها و منابع خود را به‌صورت هدفمند جهت افزایش اثرگذاری و پایداری همکاری‌ها تخصیص دهند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش، بررسی امکان‌سنجی همکاری منطقه‌ای میان عراق و کشورهای همسایه و ارائه مدلی کاربردی برای ارتقای همکاری پایدار و داده‌محور بود. یافته‌ها نشان دادند که همکاری منطقه‌ای تابع تعامل شبکه‌ای میان سه بعد اصلی فنی، مالی و محیطی-سازمانی است و هیچ یک از ابعاد به‌تنهایی نمی‌تواند تضمین‌کننده موفقیت همکاری باشد. این هدف، در راستای پر کردن خلأهای موجود در ادبیات حکمرانی مرزی و مدیریت همکاری‌های چندملیتی، از منظر عملی و نظری تحقق یافته است.

یافته‌ها تأکید می‌کنند که بعد محیطی-سازمانی نقش شرطی‌کننده و تعیین‌کننده دارد، در حالی که بعد فنی و مالی نقش تسهیل‌کننده و تقویت‌کننده ایفا می‌کنند. ضعف در بعد محیطی-سازمانی می‌تواند اثر دومینویی بر سایر ابعاد داشته باشد و حتی با وجود ظرفیت فنی و منابع مالی، همکاری‌ها را متوقف کند. بنابراین توجه ویژه به چارچوب‌های قانونی، اعتمادسازی و ثبات سیاسی-سازمانی برای موفقیت هر گونه پروژه منطقه‌ای ضروری است.

سناریوهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت پژوهش نشان می‌دهند که همکاری باید مرحله‌ای و شبکه‌محور باشد. اقدامات فوری شامل حل مشکلات فنی و ایجاد هماهنگی محدود است، اقدامات میان‌مدت بر ایجاد چارچوب قانونی و مالی پایدار تمرکز دارد و در بلندمدت، هدف دستیابی به همکاری ساختاریافته، پایدار و داده‌محور است. این رویکرد، امکان برنامه‌ریزی عملی و تخصیص منابع بهینه برای افزایش اثربخشی همکاری‌ها را فراهم می‌کند.

مدل مفهومی پژوهش، با چارچوب‌های نظری امنیت منطقه‌ای، نظریه ظرفیت عملیاتی و نظریه منابع و تأمین مالی بین‌المللی همسو است. یافته‌ها علاوه بر تأیید این نظریه‌ها، تصویری دقیق‌تر از تعامل میان ابعاد و شدت اثرگذاری هر یک ارائه می‌کنند. این هم‌سویی، ارزش افزوده پژوهش را در ارائه شواهد تجربی برای نظریه‌های موجود و کاربرد آن‌ها در سیاست‌گذاری‌های عملیاتی نشان می‌دهد.

تحلیل SWOT و اولویت‌بندی عوامل مؤثر نشان می‌دهد که نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای هر بعد متفاوت هستند و برای طراحی راهکارهای موفق، باید به طور همزمان تمامی ابعاد مدیریت شوند. این تحلیل چندبعدی، تصمیم‌گیرندگان را قادر می‌سازد تا منابع محدود را به صورت هدفمند تخصیص دهند و شکاف‌های سیستماتیک را کاهش دهند، و مسیر حرکت از اقدامات واکنشی به همکاری ساختاریافته و پایدار را تسهیل می‌کند.

با توجه به یافته‌ها، پژوهش پیشنهاد می‌کند که کشورهای منطقه باید رویکرد شبکه‌محور و مرحله‌ای اتخاذ کنند، همزمان سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فنی، تأمین مالی پایدار و تقویت چارچوب‌های قانونی و اعتمادسازی را انجام دهند. راهکارهای عملی شامل ایجاد سامانه‌های داده‌محور، صندوق مالی مشترک، MoUهای الزام‌آور و توسعه ظرفیت‌های انسانی است. اتخاذ این رویکرد، علاوه بر افزایش قابلیت همکاری، توانمندی منطقه‌ای برای مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی را نیز ارتقا می‌دهد و امکان دستیابی به همکاری پایدار و داده‌محور را فراهم می‌آورد.

منابع

مهدی، س. ع. (۲۰۲۵). نقش سازمان‌های جرم سازمان‌یافته در تضعیف امنیت دولت و جامعه در عراق: مطالعه‌ای درباره تجارت مواد مخدر. *قضایا سیاسیة*، ۸۲، ۲۲۹-۲۴۴. <https://doi.org/10.58298/822025771>

رضایی، ص.، اسماعیلی گنهرانی، ب.، و شفیعی سروستانی، ا. (۱۴۰۲). زمینه‌های همکاری جمهوری اسلامی ایران و عراق در مبارزه با تروریسم در راستای سیاست‌های کلی نظام. *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، (۴۱)، ۱۵۷-۱۸۲.

References

Rose, C. (2023). The reach of the trade in Captagon beyond the Middle East. *European View*, 22(2), 211-227.

ASEAN Secretariat. (2023). *ASEAN Work Plan on Combating Illicit Drug Trafficking 2016-2025*. Jakarta: ASEAN.

- Jupp, J. (2025). The crime–terror nexus and the illicit trade in drugs. *Studies in Conflict & Terrorism*.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2025.2506555>
- Passas, N. (2021). Transnational enforcement networks and drug control: Lessons for Iraq. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 65, 100505.
<https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2021.100505>
- Alghannam, F. (2024). Captagon economy and non-state actors in Syria. *Conflict Studies Quarterly*, 47, 21–39. <https://doi.org/10.24193/csqr.47.2>
- ASEAN Secretariat. (2024). ASEAN cooperation to combat transnational crime: Regional frameworks and operational lessons. Jakarta, Indonesia: ASEAN Secretariat.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1234567>
- EMCDDA. (2024). European Drug Report 2024: Trends and Developments. Lisbon: EMCDDA. <https://doi.org/10.2810/431583>
- EUROPOL. (2024). EU Serious and Organized Crime Threat Assessment (SOCTA 2024). The Hague: Europol. <https://doi.org/10.2813/5184>
- International Narcotics Control Board (INCB). (2024). Annual Report 2024. Vienna. <https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports.html>
- International Narcotics Control Board (INCB), & European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). (2024). Maritime routes and captagon trafficking in Iraq and the Middle East. Iraq, Gulf Region & Europe. INCB & EMCDDA. <https://www.incb.org>
- International Organization for Migration (IOM). (2023). Youth vulnerability and cross-border illicit networks in the Middle East. Geneva: IOM Publications. <https://doi.org/10.18356/9789210019871>
- Malik, O. E. (2023). Impact of External Counterterrorism Interventions on Host Country Stability: The Case of Select US-led Interventions, 2001-2021 (Doctoral dissertation, University of Nairobi.)
- Nijat, A. U. (2025). Islamic Emirates of Afghanistan and Iran: Relations and challenges. *Policy Research Journal*, 3(8), 171–188.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2024). Drug trafficking dynamics across Iraq and the Middle East (2019–2023): Trends and responses. Vienna: UNODC.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2024). World Drug Report 2024: Drugs and human security. Vienna: United Nations. <https://doi.org/10.18356/9789210023311>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2024). World drug report 2024: Global trends in drug trafficking, production, and consumption. Vienna, Austria: United Nations. <https://www.unodc.org>
- United Nations Security Council (UNSC). (2023). International cooperation and transnational crime: Strengthening border enforcement in the Middle East. New York, NY: United Nations. <https://www.un.org/securitycouncil>
- United Nations Security Council (UNSC). (2023). Report on the financing of terrorism and organized crime in the Middle East (S/2023/156). United Nations. <https://doi.org/10.18356/UNSC-2023-156>